

## 2015 VERKSAMHETSPLAN

### SAMMANFATTNING

#### Viktiga förutsättningar inför verksamhetsplanen

- Upplandsstiftelsens<sup>1</sup> profil och prioriteringar ligger fast. Särskild vikt ska alltså läggas på naturvård, folkhälsoarbete genom friluftsliv samt målgruppen barn och ungdom.
- Medlemmarnas ekonomiska bidrag för 2015 är enligt stämmans beslut 23,63 kr/invånare från alla kommunerna och landstinget (3.0 % i uppräkning från år 2014 samt knappt 0,9 % uppräkning genom ökad inflyttning till länet).
- Upplandsstiftelsen har genomfört omfattande investeringar i flera anläggningar. Den kommande perioden präglas av återhållsamhet vad gäller nya investeringar samt har en inriktning mot att erhålla en tillfredsställande likviditet vilket påverkar verksamhetsåret 2015. Bland annat måste ambitionerna inom naturvårdsarbetet ses över.
- En stor del av stiftelsens verksamhet baseras på projekt där egen medfinansiering och personal för projektledning krävs för att kunna genomföra projekten. Utbytet av de egna resurserna fördubblas därmed.
- En ny period startar som berör EU:s Central Baltic Interreg program. Upplandsstiftelsen för diskussioner med parter i Finland och Baltikum om projektsamverkan
- En ny sjuårsperiod för Landsbygdsprogrammet startar aktivt under 2015/2016. Stiftelsen är involverad i flera förberedande diskussioner avseende nya projekt.
- Statliga projektmedel för vattenvård kan sökas av stiftelsen och kommunerna. Kommunerna kan även söka LONA-medel. Stiftelsen bistår i arbetet och är delaktig i många av dessa projekt.

#### Inriktning under 2015

##### Folkhälsa – friluftsliv

- Arbetet med **folkhälsa** fortsätter i ökad omfattning med syfte att fler ska vistas i naturen och röra sig mer för att stärka befolkningens hälsa.
- Samarbetet med länets kommuner i **Smultronställen i naturen** drivs vidare. Fokus läggs i år på utveckling av tätortsnära natur och att förstärka naturupplevelsen med hjälp av innovativa idéer kring naturinformation. Verksamhetsmedel söks i flera Lokala naturvårdsprojekt (LONA).

- De senaste årens satsning på att göra **Upplandsleden** ännu mer attraktiv fortsätter. Vår Upplandsledsapp är i drift. I år färdigställs ett samarbete kring en bok om leden och en karta över den västra delen av leden parallellt med praktiskt arbete ute på leden. Vi ökar samarbetet med kringliggande län för att göra det lättare att vandra över länsgränserna.
- Stiftelsen fortsätter att ha en person stationerad på **Biotopia**, biologisk museum i Uppsala, för information om hela länets natur, smultronställen, friluftsliv och leder.
- För att dokumentera vår verksamhet utvecklas metoder för att räkna besökare i naturen.
- Alla länets vårdcentraler kommer att nås av **länets Utflyktsprogram** till naturen. En viktig folkhälsosatsning som sker i samarbete med Länsstyrelsen, Biotopia och Landstinget.

##### Barn och ungdom

- Stiftelsen har gjort **naturskolesatsningar** i alla länets kommuner. Målet är att naturskolorna fortlever och utvecklas i samverkan med varandra, berörda kommuner och stiftelsen. Läger och naturskola på Rävsten utvecklas ytterligare.

##### Naturvård

- Samarbetet med **Världsnaturfonden WWF** utvecklas vidare. Det tidigare samarbetsområdet i Norra Roslagen utvidgas till att omfatta Roslagen som helhet. Skärgårdsstiftelsen träder in som projektpart tillsammans med stiftelsen och WWF.
- Ett samarbete pågår med ägarna till Untra kraftstation, **Fortum AB** och fortsätter t.o.m. 2015. Syftet med projektet är att bevara och utveckla biologisk mångfald utmed Dalälven. Arbetet stöds av Naturskyddsföreningen. Totalt tillfaller drygt 2,6 miljoner kronor stiftelsens naturvårdsarbete.
- Stiftelsen samarbetar med **Naturskyddsföreningen** med syfte att stärka och utveckla populationen av den starkt utrotningshotade vitryggiga hackspetten. Insatsen är en viktig del i det nationella arbetet där nedre Dalälven är ett av två prioriterade områden för utplantering av ungfåglar.
- Via finansiering från bl.a. Hav- och vattenmyndigheten samverkar Upplandsstiftelsen med bl.a. Sportfiskarna och Länsstyrelsen i Gävleborgs län för att förbättra förutsättningarna för **fiskreproduktion i kustmiljöerna**.
- Stiftelsen bedriver många olika projekt för att **stärka den biologiska mångfalden** i länet. Sam-

<sup>1</sup> Upplandsstiftelsen förkortas "stiftelsen" i den löpande .

- arbetet med kommunerna stärks inte minst i de naturvårdsprojekt som erhåller medel från den statliga satsningen på lokala naturvårdsprojekt (LONA) och vattenvård (LOVA). Arbetet med Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) fortsätter, där stiftelsen får bidrag från Länsstyrelsen till såväl konkreta skötselinsatser som biologiska utredningar och inventeringar.
- Upplandsstiftelsens arbete med **områdesskydd och förvaltning** koncentreras till lokala och regionala insatser för både naturvård och friluftsliv. Flera kommuner deltar i arbetet.
  - **Ön Björn** förvärfvas för att ingå i ett blivande kommunalt naturreservat.
  - Arbete med förvärv av resterade del av **Björns skärgård** fortsätter i samarbete med Världsnaturfonden WWF.
  - Översynen av stiftelsens **fastighetsbestånd** och arrendeavtal fortsätter för att effektivisera fastighetsförvaltningen och marknadsanpassa ekonomin.

## NATUROMRÅDEN OCH ANLÄGGNINGAR

### Naturområden

*Stiftelsen förvaltar 39 naturområden varav 24 är naturreservat och ett kulturresevat. De ska präglas av god skötsel så att såväl besökare som den biologiska mångfalden gynnas. Ytterligare värdefulla natur- och friluftsområden planeras bli införlivade i stiftelsens förvaltning under året.*

De särskilda medel som finns inom åtgärdsprogrammen för hotade arter utnyttjas för att gynna hotade arter som finns i stiftelsens områden. Restaurering av biologiskt rika kulturmarker fortsätter i 6 områden med stöd från landsbygdsprogrammet.

Insatserna för att ställa i ordning fler smultronställen fortsätter. För att göra naturområdena ännu mer besöksvänliga pågår ett fortlöpande arbete med att utveckla och förbättra informationen, få tydligare stigmarkering och vägvisning samt rustning av eldstäder, spänger, fågeltorn m.m.

Nedan anges några av de mer omfattande planerings-, skötsel- och vårdåtgärder som ska göras under året inom stiftelsens områden.

- *Bredforsen*. Fortsatt restaurering av betesmarker med finansiering från landsbygdsprogrammet. Åtgärder genomförs för att förbättra miljöer för strömlevande fisk med finansiering från Fortums miljöfond.
- *Fageruddsåsen*. Naturreservat som utvecklas och förvaltas i samverkan mellan stiftelsen och Enköpings kommun.
- *Granåsen*. Naturreservat som stiftelsen förvaltar i samverkan med Håbo kommun.
- *Gräsö gård*. Naturvårdshuggningar och röjningar genomförs för att utveckla skogsmarks- och hagmarksbeten. Finansieras av landsbygdsprogrammet.
- *Idön*. Naturreservat på södra Gräsö som Naturskyddsforeningen skänkt till Upplandsstiftelsen. Idön kommer att förvaltas av Länsstyrelsen i samverkan med Upplandsstiftelsen.
- *Kallriga*. Åtgärder för att underlätta fiskvandring i bäcken från Fiskarfjärden planeras. Eventuella åtgärder bekostas av HAV.
- *Kalmarnäs*. Naturskoleverksamheten i reservatet fortsätter i samverkan med naturskolan, skolor i Håbo kommun och stiftelsens tillsynsman.
- *Källarberget*. Nytt kommunalt naturreservat där stiftelsen är markägare och området förvaltas i samverkan med Tierps kommun. Lotsstugan kommer även fortsättningsvis att kunna bokas genom Fagervikens Bygdegårdsforening. Sikröjningar genomförs så man åter får en vid utblick över Lövstabukten från lotsstugan. För besökare planeras informationsskyltar, stig-slinga och parkering.
- *Ledskär*. Ledskärsstugan, Sveriges näst äldsta fågelstation från 1955, har genomgått en grundlig reovering. Stugan har fyra bäddar och kamin och den kan bokas för övernattnig.
- *Lingnåre kulturresevat*. Fortsatt utveckling av stigar och information. Arbetet sker i samverkan med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Ola*. Efter flera års arbete med skydd av mark har naturreservatet Ola utökats till 377 ha. Det "nya" reservatet med det nya namnet Svanhus skogen invigs under året.



Kanotlederna är Tämnrån (1), Kolarmoraån (2), Fyrisån (3) och Lilla Färnåset (4). Stiftelsen förvaltar 39 områden på uppdrag, som ägare eller som arrendator. De områden som stiftelsen äger helt eller delar av är: Båtförstorpet, Bredforsens naturreservat, Källarberget, Lingnåre kulturreservat, Ängskärs naturreservat, Skaten-Rångsen naturreservat, Kallriga naturreservat, Rävsten, Oxhagens naturreservat, Gåsholmens naturreservat, Långnäsets naturreservat, Svanshuskogens naturreservat, Pansaruddens naturreservat, Torslundagropen, Fageruddsåsens naturreservat, Kalmarnäslandets naturreservat, Härjarö naturreservat och Norra Björkfjärdens naturreservat.

- *Rävsten*. Kulturmarkerna hålls öppna genom röjningar, slåtter och bete.
- *Tedarön*. Naturreservat där stiftelsen genom avtal med Enköpings kommun ansvarar för förvaltningen av naturmarkerna. Drygt 30 ha ekhagar, strandängar och skogsbeten har restaurerats. Arbetet med att restaurera och sköta betesmarkerna fortsätter. De nya eldstäderna med rastbänkar underhålls och nya informationstavlor sätts upp.
- *Torslundagropen*. Skötselåtgärder genomförs för att hålla området öppet och för att gynna den rödlistade ortolansparven.
- *Tvärnö*. Restaureringen av skogsbeten och hagmarker fortsätter. Fortsatt utredning av möjlig våtmark för fiskreproduktion.
- *Wik naturpark och strandäng*. Stiftelsen fortsätter att sköta kulturmarkerna och strandängen med bete och slåtter. En plan för fortsatt utveckling av området tas fram.
- *Ångskär*. Skötsel av strandängarna på Slåtholmen fortsätter.

#### Leder

*Upplandsleden har stor betydelse för rekreation och naturturism i länet. De flesta besöken på vår hemsida rör Upplandsleden. Vår ambition är att leden ska hållas i gott skick och kompletteras med slingor och ansluta till befolkningscentra.*

Längs Upplandsleden finns ett stort antal spänger, vindskydd, eldstäder, broar och informationstavlor. Inventeringen av dessa anordningar fortsätter och ett program för upprustning och utveckling tas fram. Syftet är att göra leden säker och enkel att följa samt att ta fram en långsiktig underhållsplan. Inventeringen visar att 99 spänger behöver bytas ut under de närmaste åren.

- En slinga i Boglösa slutförs, den utgår från Upplandsleden och dras genom Hemsta hage i Enköpings kommun. Del i LONA projektet Boglösa bronsålderslandskap.
- Samarbete med kommunerna Sigtuna, Järfälla och Upplands Väsby med syfte att samordna informationen kring leden över länsgränserna samt att överbygga det ledbrott som finns mellan Sigtuna och Knivsta.
- Upplandsledens dag kommer att arrangeras i början av hösten.
- Arbetet fortsätter med att ta fram "Gröna kartan" i skala 1:50 000 för de västra delarna av leden: Siggefora – Härjarö och Östa – Skekarsbo. Genom samarbete med Gysinge nationalpark förstärks möjligheten att vandra från Östa ända upp till Gysinge.
- Upplandsleden marknadsförs på Vildmarksmässan för tredje året i rad.

- Nyetablerade etappstarter i Knivsta, Veckholm, Häggeby och Skokloster skyltas.
- Stiftelsen samarbetar för att ta fram en bok om Upplandsleden.
- Hemsidan uppdateras med mer fullständig information på engelska.
- Upplandsledsappen uppdateras och håller ett kalendarium med aktiviteter på leden.

*Kanotlederna*. Vi kommer att planera och utveckla kanotleden i Fyrisån tillsammans med Uppsala kommun. I det ingår förnyade kontakter med markägare. En ramp anläggs i Vattholma för att göra det lättare att komma ner till ån. Ta fram en skötselplan för kanotleden i Tämnrån mellan Tierp och Strömsberg.

#### Byggnader och anläggningar

*Stiftelsens anläggningar ska underhållas kontinuerligt och planmässigt. Syftet är att erbjuda attraktiva anläggningar till alla besökare.*

Här tas inte upp det ganska omfattande löpande arbetet med underhåll av byggnader och anläggningar. Dessa åtgärder beskrivs i budget och syftar till väl fungerande anläggningar och kapitalsäkring. I investeringsbudgeten preciseras satsningarna under året.

- *Rullands havsbad och camping*. Hela camping- och konferensanläggningen med stugby har totalrenoverats till en modern camping- och konferensanläggning. Återstår att förbättra vägvisningen och göra några smärre justeringar i köket. Anläggningen har nya arrendatorer sedan april 2014.
- *Rävstens stugby*. Rävsten har nya arrendatorer från 1 jan 2014. Ett nytt toalettssystem för stugorna detaljplaneras under året. Stiftelsen deltar i arbetet med att söka finansiering för åtgärder vid Åspskär hamnområde där bl a ny parkering och bryggor planeras.
- *Gräsöbadens camping*. Inga investeringsåtgärder planeras.
- *Ångskärs havscamping*. Byggnaden för reception/kiosk/servering har byggts om för att skapa ett funktionellt kök med servering samt en mindre butik. Anläggningen är i fint skick och inga investeringar planeras under året. Finansieringen av en ny brygga vid fiskehamnen utreds vidare.

## BARN OCH UNGDOM

*Syftet är att ge barn och ungdomar en känsla för naturen och möjligheter att upptäcka naturen som en fantastisk plats för friluftsliv och lärande. Detta gör stiftelsen framförallt genom att sprida utomhuspedagogikens idéer till länets skolor och förskolor. Stiftelsens naturskola har ett nära samarbete med de kommunalt drivna naturskolor som finns i alla länets kommuner och med Naturskoleföreningen.*

### Naturskolorna i Uppsala län

Stiftelsen verkar för utveckling av naturskoleverksamheten i länet i samverkan med kommunerna. Viktigast är att se till att de redan existerande naturskolorna överlever, trots kärv ekonomi i kommunerna. Driftstöd ges detta år till Knivsta.

Stiftelsen deltar i LONA-projektet Naturskola Gröna kunskaps huset, Heby kommun.

### Skolnära natur

Stiftelsen har undersökt var skolor och förskolor i Uppsala stad är när de är utomhus och hur de använder naturen. Ett samarbete med Uppsala kommun som följs upp under året.

### Utbildning och upplysning

Genom kurser och träffar på naturskolor och skolor i länet sprids naturskolans metoder och verksamhetsformer, liksom vid större arrangemang. Vi fortsätter med etablerade former och utvecklar nya genom att:

- Ge kurser för lärare på deras studiedagar och på eftermiddagar.
- Anordna inspirationsträffar för lärare på naturskolor och skolor i länet.
- Ge kurser i utomhuspedagogik för förskolepersonal.
- Fortsätta att sprida idéerna i böckerna i serien *Att lära in ute* genom kurser, föreläsningar och träffar.
- Hålla kursdagar för studenter på lärarutbildningen.
- Medverka vid större arrangemang och där sprida utomhuspedagogikens idéer och stiftelsens metoder.
- Göra det lättare för lärarna att gå ut med klassen genom att tillhandahålla material och hjälpa till med planering.
- Driva projekt med olika skolor för att där etablera regelbunden uteverksamhet.

### Metodutveckling och dokumentation

Material och metoder tas fram för att utveckla möjligheten att arbeta med skolans ämnen i kombination med natur och friluftsliv. Hemsidan används som ett forum för att sprida idéer och metoder, liksom böcker, häften och tryckt material.

### Samverkan

- Samarbeta med övriga naturskolor i länet.
- Samverka med Biotopia.
- Även samverkan med andra aktörer, exempelvis Naturskoleföreningen, Utenavet, Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, Nationellt centrum för matematik, Skolverket, Länsstyrelsen, SLU, CNV m.fl.

### Läger och lägerskola

Syftet med stiftelsens arbete är att höja lägerskolans kvalitet och öka antalet deltagare genom exempelvis:

- Ge råd till lärare/elever som ska åka på lägerskola.
- Uppdatera och sprida lägerskolekatalogen genom hemsidan.
- Stötta arbetet med lägerskola i länet.

### Grupper

Stiftelsen tar emot skolklasser och allmänhet i Hammarskog såväl under terminstid som under vissa söndagar och lov. Skolor för elever med särskilda behov söker allt mer kontakt med naturskolan. Utomhuspedagogik och konkret verksamhet ute fungerar bra för dem.

### Ekonomiskt stöd till skolor

Ekonomiskt stöd delas ut till skolor för att skaffa material till utomhusverksamhet.

### Övrigt

- Utveckla och underhålla hemsidan.
- Fortbilda personalen.
- Hålla oss uppdaterade på aktuell forskning inom området.

## FRILUFTSLIV – FOLKHÄLSA

*Verksamhet som stimulerar länsinvånarna till ökad vistelse i naturen genom information, aktiviteter och inte minst god skötsel av naturområden och leder. Syftet är att nå en förbättrad folkhälsa samt ett ökat intresse för den uppländska naturen.*

### Smultronställen

Genom verksamheten Smultronställen i naturen vill vi göra det lätt för länsinvånarna att hitta ut i sin natur. I dagsläget finns det 43 smultronställen i länet.

Smultronställen ska vara trevliga besöksmål i naturen med bra parkering och tydlig vägvisning. Förväntningar som byggs i informationen ska uppfyllas på plats. Arbetet drivs i samarbete med kommunerna i länet. Genom styrgruppen synkroniserar vi verksamheten. Biotopia, i Uppsala, fungerar som nav för informationen om Smultronställen i naturen.

Öppenhet för lokala initiativ och samverkan för guidning på platserna stärks. Ett mål för de kommande åren är att skapa ett tätortsnära smultronställe i varje kommun. Under året planeras följande.

- Producera naturinformation till Kvarnkojan i Granåsens naturreservat i samverkan med Håbo kommun. Extern finansiering söks.
- Skapa naturinformation och rastplats på Krutudden i samverkan med Östhammars kommun. Ekonomiskt stöd från WWF.
- Ta fram informationstavlor och naturskolematerial till Gredelby hagar i samverkan med Knivsta kommun.
- Färdigställa utställning om fiske i Kallriga naturreservat.
- Smultronställena Smultronstigen i Aspbo och Pansarudden omarbetas.
- Nya smultronställen som ska färdigställas vid Hummelfjärd och på Krutudden i samarbete med Östhammars kommun.
- Arbeta vidare med geocaching (skattjakt med hjälp av GPS) i våra smultronställen. För närvarande finns det 14 gömmor ute i länet vilket bidrar till både en mängd besök och feedback på platsen.
- De 30-tal folderställ med naturinformation som finns ute i länet uppdateras. Nytryck och omtryck av smultronfoldrar. Skyltningen förnyas i 6-10 smultronställen.
- En länsfolder för Smultronställen i naturen produceras.
- En rapport som sammanfattar smultronarbetet mellan 2007 och 2014 tas fram.

### **Biotopia**

Biotopia, biologiskt museum i Uppsala med stor publik verksamhet, är ett centralt informationsnav för stiftelsens verksamhet. Biotopia ska förse besökaren med utflyktsidéer och tips inför utflykten. Här finns information om både Smultronställen i naturen och Upplandsleden. Besökare ska även kunna få information om olika föreningars aktiviteter.

- Upplandsstiftelsen står för en tjänst på Biotopia i kombination med ett driftsbidrag. Genom vårt bidrag finns ett tydligt uppdrag att tillhandahålla naturvägledning för hela länet och att vara en plats för natur- och friluftsföreningarna att sprida information om sin verksamhet. Metoderna för detta utvecklas vidare.
- Biotopias entré har funktionen av en naturturistbyrå med information om hela länets natur. Foldrar för smultronställen, naturreservat och friluftsområden finns på plats och uppdateras löpande.
- Länets natur- och friluftsföreningar har en plats på Biotopia. Kvällstid finns möjlighet att låna

museets lokaler gratis för möten och föreläsningar. Föreningarnas program marknadsförs i entrén och önskade programpunkter förs in i Biotopias kalendarium.

- Skolklasser från hela länet kan ta kulturbussen till Biotopia för att besöka museet eller till viss avgift få en guidning.
- Ett fortbildningstillfälle genomförs under året där vi uppdaterar Biotopias personal kring utflyktsmål i naturen.
- Tillsammans med Biotopias personal utveckla museets utställningar. Extern finansiering söks.

### **Naturtipset på Upplandsstiftelsens hemsida**

Naturtipset på stiftelsens hemsida ger utflyktstips till länsinvånarna. Information finns om ett 100-tal naturområden.

- Hemsidan uppdateras årligen med aktuell information om platserna och löpande med nya besöksmål.

### **Applikation Naturtipset**

Applikation Naturtipset ger information om besöksmål i naturen i smartphones med utgångspunkt i var du befinner dig (iPhone och android-telefoner). I dagsläget finns 100 olika besöksmål i "appen". Vid årsskiftet 2014-2015 uppskattas appen ha laddats ner 15 000 gånger.

- Appen uppdateras årligen med aktuell information om platserna och löpande med nya besöksmål.
- Utflyktsprogrammet presenteras i appens kalendarium.

### **Ytterligare information och marknadsföring**

På vår facebookside Naturtipset Uppland levereras ett nytt utflyktstips varje vecka. Vi arbetar systematiskt med att nå ut i pressen med vår verksamhet genom pressmeddelanden och kontakter.

- Verka för ett utvecklat samarbete med Regionförbundet, Destination Uppsala, länsturismen, Vallonbruk Uppland och lokala turistbyråer.
- En utställning om Naturtipset kommer att visas på på Tierps och Skutskärs bibliotek. I anslutning till utställningen arrangeras föredrag och guidningar.

### **Utflyktsprogrammet**

Tillsammans med Länsstyrelsen, Biotopia och Landstinget ger vi ut Utflyktsprogrammet som är ett guide- och aktivitetsprogram i naturen för hela länet i samarbete med kommuner, naturskolor, friluftsoch naturföreningar. Programmet ges ut i en vår- och en höstupplaga och finns i Biotopias digitala kalendarium.

- Genom ett samarbete med Landstinget sprids programmet till alla länets vårdcentraler, såväl kommunala som privata. Programmet exponeras på väntrum-TV på vårdcentralerna.
- Verka för att hitta finansiering för att sprida programmet även till länets folktandvård.

#### Räkning av besökare

Upplandsstiftelsen mäter på olika sätt antal besökare i våra naturområden.

- Genom ett samarbete med Uppsala kommun kommer en totalskattning av besökare i Lunsen göras. Parallellt tas data fram för Upplandsleden och tre smultronställen.

#### Referensgrupp för friluftsliv/Friluftsliv för alla

Referensgruppen har två möten per år och vill skapa ett forum för dem som på olika vis arbetar med friluftsliv i Uppsala län. I referensgruppen ingår länets friluftsföreningar, naturskolorna och ansvariga för friluftslivsfrågor på kommunerna. Mötena syftar till fortbildning, erfarenhetsutbyte och till att berätta om stiftelsens arbete med friluftsliv.

#### Ekonomiskt stöd

Inget ekonomiskt stöd delas ut till friluftsliv under året.

#### Övrigt samarbete

- Fortsatt samverkan sker med föreningar som vill lyfta fram lokala besöksmål och stigar i Tegelsmora, Östa-Tärnsjö, Boglösa socken, Vansjön, på Hållnåshalvön och runt Vendelsjön.
- Samarbete med Älvkarleby kommun för att lyfta fram lokala natur- och friluftsvärden i karta och övrig information.
- *LONA Sjömilen*, tätortsnära smultronställe i yttre Hummelfjärden, Östhammars kommun.
- *LONA Boglösa bronsålderslandskap*. Upplandsstiftelsen deltar i en ansökan om LONA-medel för att genomföra naturinformation och en slinga på Upplandsleden i Boglösa, Enköping.
- *Medverka i referensgrupp för Gröna kunskaps-huset och Visit Uppland.*

#### NATURVÅRD

Upplandsstiftelsen främjar utvecklingen av länets natur genom att äga och förvalta biologiskt värdefulla markområden samt genom projekt med syfte att värna om växter och djur. Många projekt sker i samverkan med andra organisationer och markägare och med ekonomiskt stöd från bl.a. Världsnaturfonden WWF, EU:s fonder och Naturvårdsverket. Upplandsstiftelsen har ett omfattande nätverk och vi medverkar eller yttrar oss i många olika sammanhang inte minst när det gäller beslut och skötsel av naturreservat, bevarandepaner för Natura 2000-

områden, hotade arter och i viss mån kommunala planer.

#### Områdesskydd

Stiftelsen har under lång tid aktivt bidragit till att många markområden med hög biologisk mångfald kunnat skyddas, bl.a. genom egna markförvärv och genom att ta fram underlag till Länsstyrelsen. Stiftelsens styrelse har beslutat att förskjuta inriktningen i arbetet med naturskydd mot objekt som har lokal och regional betydelse. Detta innebär att vi i högre grad samverkar med kommunerna och beaktar de lokala behoven av värdefulla natur- och friluftsområden. För att långsiktigt skydda mark- och vattenområden kan förvärv vara aktuellt.

Stiftelsen arbetar också med olika avtalsformer för att säkerställa skötsel och tillgänglighet av värdefulla marker, bl.a. arrendeavtal och nyttjanderättsavtal med olika markägare.

Stiftelsen har också hjälpt kommunerna i arbetet med att ta fram nya planer för hur kommunalt ägda skogar ska skötas med hänsyn till natur- och friluftsvärden.

Av drygt 20 planerade nya objekt har styrelsen prioriterat insatser i sju av dessa tills vidare. Bland annat planeras följande insatser:

- Källarberget och den separata fastigheten Lotsutsikten i Tierps kommun har förvärvats. Det kommunala naturreservatet invigs under 2015.
- Arbetet med att freda ön Björn i Tierps kommun fortsätter. Tierps kommun och Upplandsstiftelsen har träffat en överenskommelse med markägaren Fortifikationsverket. En utredning av Lantmäteriet pågår för att göra en markbestämning.
- Samtal har inletts med Bergvik Skog AB angående förvärv av resterande delar av Björns skärgård i Tierps kommun. Arbetet med säkerställandet görs i samverkan med Världsnaturfonden WWF.
- Ett mindre extremrikkärr i Älvkarleby kommun planeras bli fredat under 2015.
- I samverkan med Älvkarleby kommun agerar Upplandsstiftelsen för att skydda delar av det tätortsnära naturområdet Rotskär.
- Ett samarbete pågår med Uppsala kommun för att bevara värdefulla marker vid Linné-stigen i Jumkil.

#### Ekologisk landskapsplanering generellt

Inom ramen för de ekologiska landskapsprojekten har en bred aktivitet pågått under lång tid, nätverk har utvecklats och ett förtroendefullt samarbete mellan markägare, myndigheter och andra aktörer har utvecklats. Detta har möjliggjort en generell utveckling av naturvårdande åtgärder i landskapen och ökat verkningssgraden av stiftelsens insatser.

Nedan ges exempel på aktiviteter som fortgår i alla landskapen:

- Samverka med Länsstyrelsen i arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer.
- Delta i utvecklingen av smultronställena eller andra anordningar för friluftsliv.
- Besiktiga avverkningsanmälningar och medverka i utformning av naturhänsyn i samverkan med markägare, ideella naturvården och myndigheter

#### **Ekologisk landskapsplanering: Dalälven**

- Samverkan med Fortum AB fortsätter. Stiftelsen organiserar och utför åtgärder på företagets marker kring Untra kraftverk i enlighet med en naturvårdsplan som stiftelsen presenterat och företaget accepterat.
- Ett pågående projekt med finansiering från Fortums miljöfond fortsätter med samma inriktning som det tidigare, dvs med fokus på skötsel av älvängar och svämskogar samt åtgärder för strömlevande fisk m.m.
- Särskilda skötselåtgärder som utfördes vid Lanforsens kraftverk på Fortums mark ska utvärderas.
- Ett samarbete med Vattenfall angående Söderfors kraftverk och naturreservatet Bredforsen utvecklas.
- Ett samarbete med NEDA och Biosfärsområdet angående nedre Dalälvens natur- och kulturvärden utvecklas med fokus på skötsel, utveckling av turism och landsbygd.
- Stiftelsen fortsätter samarbetet med Bergvik Skog AB för skötsel av biologiskt rika naturtyper vid Dalälven.
- En tätortsnära slätteräng (Sand) vid Älvkarleby är färdigställd och kommer att skötas som äng. Information och stigslinga planeras i samverkan med Älvkarleby kommun.
- Samarbetet med Naturskyddsföreningen avseende vitryggig hackspett i Dalälvsområdet fortsätter. Naturskyddsföreningen prioriterar Dalälvens- och Klarälvens trakter i det nationella arbetet med utsättning av fåglar som föds upp på Nordens Ark i Bohuslän.
- Medverka i förvaltningsråd för Färnebofjärdens nationalpark, Natura 2000-området Marma skjutfält, Bredforsen samt Båtfors naturreservat.
- Fortsatt skötsel i Natura 2000-objektet Komossängen.
- Ett samarbete med Sågarbo stugby gällande skötsel av områdets marker samt samverkan kring naturturism utvecklas.
- Ett samarbete med Älvkarleby golfklubb gällande skötsel av klubbens ängsmarker fortsätter och möjligheterna till information i klubbhuset om stiftelsen utvecklas.
- En rapport som beskriver arbetet i Dalälvsprojektet från dess början publiceras.

#### **Ekologisk landskapsplanering: Almunge-Länna**

- Arbetet i Länna eklandskap fortsätter i samverkan med privata markägare, Holmen Skog AB, Uppsala kommun och Länsstyrelsen. Samarbetet rör främst gamla ädellövträd och hagmarker.
- En studie av självföryngrad ädellövskog på tidigare granplanterad åkermark följs upp med förslag på nyanläggning av lövskog i ekologiskt rika bryn.
- Tillsammans med Uppsala kommun utvecklas naturmarker i anslutning till några badplatser.
- Följa upp åtgärder för gamla lindträd som utförts tidigare i området.
- Skötseln av naturstigen kring Ältsjön fortsätter i samarbete med Holmens Skog och Länna byalag.
- Producera en folder med information om projektets arbete och områdets naturvärden i samverkan med bl.a. Holmen skog.
- Upplandsstiftelsen kommer att medverka i ett samarbete med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda markägare angående skydd och skötsel av asprika skogar med förekomst av bl.a. cinnoberbagge.

#### **Ekologisk landskapsplanering: Vällen**

- Tillsammans med Uppsala och Östhammars kommuner utveckla skötseln av två badplatser och information om naturen i anslutning till dessa.
- Invigning av det nya och utvidgade naturreservatet Svanhuskogen (tidigare Ola samt utvidgat område) vid Vällen.
- Fortsätta samarbetet med Bergvik Skog AB angående en plan för de stora lindförekomsterna på företagets marker vid Vällen.
- Sammanställa en rapport om stiftelsens inventeringar av hur beståndet av den tretåiga hackspetten utvecklats i området sedan 1993.

#### **Kulturlandskap vid Mälaren**

Arbetet med att bevara och utveckla ängs- och hagmarker i Mälarskapet bedrivs i prioriterade områden. Samverkan sker med markägare och/eller berörda organisationer.

- Utveckling av betesmarker längs Fyrisån mellan Stolvreta och Vattholma (Ekeby-Ånge) i samarbete med markägare, djurägare och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- Samarbete med markägare och Uppsala kommun kring utveckling av strandängar vid Dalbyviken. LONA projekt.
- Utveckling av ängs- och hagmarker kring Salsta slott.



### **Kulturlandskap i Heby**

Upplandsstiftelsen har tecknat ett samverkansavtal med Heby kommun, där stiftelsen ska sköta utvalda naturmarker i Östa naturreservat.

Arbetet med bevarandet av flera hotade arter utvecklas ytterligare. Bland annat fortsätter skötseln av fjärilsrika naturbetesmarker/ängar inom utpekade objekt. Skötselåtgärder planeras för vädndätfjäril och ängsskäreplattmal i trakten mellan Järlåsa och Heby i samverkan mellan Länsstyrelsen och Heby kommun. Arbetet finansieras delvis av ÅGP-medel.

Stiftelsen samverkar med markägare med syftet att stärka utvecklingen av landskapsvården vid Vansjön. Sedan många år har ett aktivt arbete bedrivits av boende runt sjön.

Samarbete med Tämnarens vattenråd kring skötsel av sjöns stränder diskuteras.

### **Roslagshagar**

Ett nytt flerårigt samarbetsprojekt med Världsnaturfonden WWF och Skärgårdsstiftelsen startade 2014 och fortsätter för att utveckla värdefulla naturbetesmarker och våtmarker i Roslagen. Skötseln av kulturlandskapet bygger på ett nära och bra samarbete som etablerats med många djurhållare och markägare. Under året planeras följande.

- Rådgivning till lantbrukare samt upprätta restaurerings- och skötselplaner. Rådgivningen rör både landskapsvård, djuruppfödning och våtmarker.
- Erbjuder ersättning för stängselmaterial vid upprustning av värdefulla naturbetesmarker samt för skötsel av våtmarker.
- Arbeta med restaureringar i särskilt intressanta områden på privat mark där markägare inte har möjlighet att restaurera dem. Externa pengar söks för detta.
- Skötsel av några särskilt naturvårdsintressanta områden Upplandsstiftelsen arrenderar. Slätter på Havsvik, Glupudden, Rossholm. Bete på Laduskär, Gruvskäret, Oxsten, Rossholm, Flottskär. Samverkan med brukare kring skötsel på flera lokaler med hotade arter. Skötseln finansieras främst via miljöstöd från landsbygdsprogrammet.
- Insatser avseende åtgärder för hotade arter planeras, bl.a. mnemosynefjäril, ängsskäreplattmal, insekter på krissla och gotlandssäfferotplattmal. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Kartläggning av igenväxande värdefulla ängs- och hagmarker i kust och skärgård. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Rapport om utvärdering av fjärilsfaunans utveckling inom Roslagshagars område färdigställs på svenska under året.

- Utveckla och förvalta Långalmastigen som tagits fram inom projektet tillsammans med markägare.
- "Vandrande" utomhusskyltar med projektets budskap, riktade till markägare, djurägare och allmänheten placeras på lämpliga platser i Roslagen under sommaren.
- Fortsatt samarbete med Trafikverket kring återuppbyggnad av trädgårdsgårdar.
- Informera om projektet genom medverkan vid möten, seminarier och lokala arrangemang, pressmeddelanden och nyhetsbrev m.m. Utveckla informationen på hemsidan.
- Utveckla samarbetet med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, kommunekologer m.fl. aktörer inom landskapsvård för ökad samsyn kring restaurering och skötsel av hävdade marker.

### **Rikare skärgårdslandskap**

Ett nytt flerårigt samarbetsprojekt med Världsnaturfonden WWF och Skärgårdsstiftelsen startade 2014. Arbetet ska leda till faktiska åtgärder för att utveckla värdefulla naturbetesmarker och våtmarker i Roslagen samt ge information om åtgärder till enskilda, organisationer och kommuner. Projektet ska kunna fungera som modell för andra organisationer. Medel för finansiering av faktiska åtgärder kommer att sökas från Landsbygdsprogrammet eller andra fonder. Följande genomförs under 2015.

- Projektledning, möten, exkursioner, information och administration av projektet.
- Ansökan av externa medel för specifika åtgärder. Medverkan i ett Interregprojekt med Finland som huvudprojektledare och parter från Estland och Åland planeras. Ansökan från LOVA, LONA, HAV, Life, Fog och landsbygdsprogrammet kan bli aktuellt.
- Planering och påbörjad restaurering av 3-5 nya naturbetesmarker.
- Inventeringar och framtagning av skötsel- och restaureringsplaner för områden för hotade arter. Samverkan med markägare och Länsstyrelsen. Delvis finansiering via ÅGP.
- Planering av åtgärder i 3-5 våtmarker där förundersökning/inmätning gjorts. Arbeta vidare med förslag mot markägare samt hitta finansiering för åtgärder.
- Utredning och inmätning av 3-5 våtmarker/bäckar där fiskåtgärder är prioriterade.

### **Hotade kustfåglar**

Stiftelsens arbete med att hålla delar av Björns skärgård och andra värdefulla fågelområden i skärgården fria från mink fortsätter i samverkan med jägare och ornitologer. Arbetet stöds ekonomiskt av Länsstyrelsen.

### Övriga naturvårdsprojekt

Stiftelsen utökar successivt samarbetet med kommunerna, olika organisationer, privata aktörer och staten. Under perioden planeras ett antal samverkansprojekt:

- Fortsatt samverkan med Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) för att förbättra skötsel- och restaureringsmetoder i kulturmarker för att bättre gynna förutsättningarna för rödlistade arter. Särskilt läggs stor vikt vid att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av naturvårdsarbetets resultat.
- Bistå kommunerna i arbetet med att ta fram nya planer för hur kommunalt ägda skogar ska skötas med hänsyn till natur- och friluftsvärden.
- Mångbruksplaner har tagits fram för Knivsta kommuns skogar under 2013 och Enköpings kommuns skogar under 2014.
- Restaurering av Vadarbiotop vid Trunsta träsk. LONA-projekt i Knivsta kommun.
- Fortsätta utforska möjligheten för registrering av fältdata med smartphones.

### Gräsöfonden

Fondens huvudsakliga syfte är att stimulera vård av kulturlandskapet på Gräsön. Detta möjliggörs genom årliga bidrag till fonden från allmänheten m.fl. Gräsöfonden har nyligen fått möjlighet att använda en begränsad del av kapitalet till den löpande verksamheten.

- Fonden kommer under år 2015 att göra det möjligt för allmänheten att söka bidrag till landskapsvårdande insatser.
- Gräsöfonden kommer att dela ut ett landskapsvårdspris under året. Priset tillföll år 2014 Gabriella och Christer Ljungberg i Klockarboda.
- Gräsöfonden, Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen samverkar från och med 2015 kring förvaltningen av besöksplatserna som tagits fram på Gräsön.
- Medel söks för en planerad permanent utställning i informationsbyggnaden, som uppförts under 2014.
- Gräsöfondens 20-års jubileum uppmärksammas under året, bl.a. genom seminarier.

### Vattenvård

Insatserna bedrivs i samverkan med länets kommuner och andra intressenter. En expertgrupp är kopplad till arbetet. Planerad verksamhet under 2015:

- Undersöka samt följa upp tidigare undersökta lek- och uppväxtlokaler för gädda, abborre och sik i anslutning till kustområden där fiskevårdsinsatser genomförs.
- Fortsätta arbetet med att restaurera våtmarker och kustmynnande vattendrag för att förbättra

fiskrekryteringen och den biologiska mångfalden. Havs- och Vattenmyndigheten samt Världsnaturfonden WWF stödjer det kustnära arbetet i de tre kustkommunerna.

- Färdigställa en rapport som sammanfattar och redovisar de genomförda insatserna inom kustvattenarbetet.
- Stärka förutsättningarna för fiskfaunan i nedre Dalälven genom biotopvård, information och inventeringar. Fortums miljöfond finansierar arbetet.
- I samverkan med Uppsala kommun följa upp effekterna på fiskförekomsten i Fyrisån efter anläggandet av fiskvandringssvågar genom Uppsala. Planera åtgärder för återställande av biotoper.
- Förbättra förutsättningarna för landskapsfisken asp genom biotopvårdsåtgärder och märkningsförsök. Externa medel söks för detta.
- I samarbete med Knivsta kommun arbeta med att förbättra förutsättningarna för det akvatiska livet i Knivstaån–Lövstaån. Knivstaåns dag genomförs under april månad.
- Arbeta med restaurering av värdefulla vattenmiljöer i Heby kommun, bland annat runt Vansjön–Nordsjön. Samverkan med kommunen och lokala intressenter.
- Enköpingsåns dag genomförs under april månad.
- Sprida kunskaperna om fisk i Uppländska vatten. Detta gör vi genom informationsdagar vid vattendrag runt om i länet, genom utställningar på Biotopia samt genom att ge ut den populära fiskeguiden över Uppsala län (revideras).
- Stiftelsen genomför ett utpropp i kommunerna med syftet att på ett bättre sätt kunna erbjuda fritt handredskapsfiske i de sjöar som ägs av kommunerna.
- Delta i arbetet med säkerställandet av naturområden samt delta när skötselplaner för dessa objekt tas fram.
- Medverka vid revidering av skötselplaner och planering av konkreta åtgärder i vattenmiljöer i stiftelsens naturområden.

### Övrigt med vattenanknytning

- Utveckla smultronställen med vatteninriktning.
- Upplandsstiftelsen ingår i Vattenrådet för Danneborasjön liksom i Vattenrådet för Östhammarsfjärdarna. Det övergripande syftet med dessa organisationer är att förbättra vattenkvalitet och naturvärden.

### Ekonomiskt bidrag, priser, referensgrupper, information

- Det har varit möjligt för föreningar att söka ekonomiskt bidrag till angelägna naturvårdsprojekt. Under 2015 görs ett uppehåll i detta.

- Gröna gruppen och Vattenvårdsgruppen sammanfattas två gånger.
- Stiftelsen bedriver information om natur och medverkar i ett antal olika sammanhang i samverkan med kommuner, Länsstyrelsen, föreningar med flera.

## INFORMATION OCH MARKNADSFÖRING

*För att Upplandsstiftelsens insatser ska bli tillgängliga för länsinvånare, kommun, landsting, politiker, samarbetspartners och bidragsgivare krävs god information.*

Stiftelsens informationsarbete ska:

- öka intresset för naturvård och friluftsliv
- ge praktisk information om Smultronställen i naturen och naturområden
- beskriva våra verksamheter
- göra stiftelsen känd som en kraftfull och kompetent regional organisation för naturvård, friluftsliv och utomhuspedagogik.

Hemsidan [www.upplandsstiftelsen.se](http://www.upplandsstiftelsen.se) utvecklas och applikationerna Naturtipset och Upplandsleden till mobiltelefoner uppdateras kontinuerligt. Exempel på andra insatser är

- Produktion av foldrar och skrifter samt spridning av dessa, särskilt till utvalda målgrupper.
- Årsskrift och nyhetsbrev.
- Kurser, konferenser, seminarier.
- Information inom ramen för projekt.
- Information vid naturområden i form av främst skyltar, foldrar och naturstigar.
- Aktivt stöd till den regionala informationscentralen vid Biotopia i Uppsala.

- Översättning av information till engelska. Dessutom är kommunikation via nätet, deltagande i referensgrupper och informationsresor tillfällen då vi sprider information om vår verksamhet. *politiker, samarbetspartners och bidragsgivare krävs god information.*

Stiftelsens informationsarbete ska:

- öka intresset för naturvård och friluftsliv
- ge praktisk information om Smultronställen i naturen och naturområden
- beskriva våra verksamheter
- göra stiftelsen känd som en kraftfull och kompetent regional organisation för naturvård, friluftsliv och utomhuspedagogik.

Hemsidan [www.upplandsstiftelsen.se](http://www.upplandsstiftelsen.se) utvecklas och applikationerna Naturtipset och Upplandsleden till mobiltelefoner uppdateras kontinuerligt. Exempel på andra insatser är

- Produktion av foldrar och skrifter samt spridning av dessa, särskilt till utvalda målgrupper.
- Årsskrift och nyhetsbrev.
- Kurser, konferenser, seminarier.
- Information inom ramen för projekt.
- Information vid naturområden i form av främst skyltar, foldrar och naturstigar.
- Aktivt stöd till den regionala informationscentralen vid Biotopia i Uppsala.
- Översättning av information till engelska. Dessutom är kommunikation via nätet, deltagande i referensgrupper och informationsresor tillfällen då vi sprider information om vår verksamhet.

